

Llywodraeth leol yng Nghymru: Amser am newid?

Rhys Iorwerth

Mae awdurdodau lleol yn wynebu heriau cynyddol i gydweithio. A allai hyn arwain at ad-drefnu arall mewn llywodraeth leol cyn hir?

Mae'r broses o ddiwygio'r sector cyhoeddus wedi bod ymhlith blaenoriaethau Gweinidogion Cymru ers dyddiau cynnar datganoli.

Tra bo datblygiadau yn Lloegr wedi canolbwyntio ar greu elfen o gystadleuaeth rhwng

gwasanaethau lleol, mae'r broses yng Nghymru wastad wedi bod yn seiliedig ar yr angen i gydweithio, gyda chydweithredu rhwng cyrff cyhoeddus yn cael ei ystyried yn hanfodol er mwyn i'r cyrff hynny fod yn fwy effeithlon.

Gyda'r hinsawdd economaidd yn gyrru'r cyfan yn ei flaen, mae'r anogaeth i gydweithio wedi bod yn fwy nag erioed yn y misoedd diwethaf. I awdurdodau lleol, mae cydweithredu bellach yn cael ei weld yn fater o raid.

Roedd Llywodraeth ddiwethaf Cymru yn gwadu'n llwyr bod ad-drefnu llywodraeth leol yn fwriad ganddi.

Eto, gyda Gweinidogion yn gallu rhoi mwy o bwysau ar awdurdodau i gydweithio, byddai llawer o bobl yn dadlau ei bod yn bryd edrych eto i weld a oes angen addasu strwythur llywodraeth leol yng Nghymru.

Ffynhonnell: Y Swyddfa Ystadegau Gwladol a'r Gwasanaeth Ymchwil.

Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2011. Arolwg Ordians 100047295.

Yr achos o blaid ad-drefnu

Bu pobl yn beirniadu'r ffaith bod gennym gynifer â dau awdurdod ar hugain ers creu'r strwythur hwnnw yn ôl yn 1996. Nid yw'r sefyllfa ariannol sydd ohoni wedi gwneud dim ond atgyfnerthu'r dadleuon y dylid cwtogi nifer yr awdurdodau. Byddai'r prif resymau dros wneud hynny fel a ganlyn:

- mae'r strwythur presennol yn anghynaliadwy. Ceir 22 o awdurdodau sy'n darparu ac yn dyblygu'r un gwasanaethau. Mae llawer o'r awdurdodau yn rhy fach i wneud unrhyw arbedion maint sylweddol;
- nid yw cydweithio, sydd wedi'i annog gan Weinidogion Cymru yn y gorffennol, yn datrys dim. Mae angen amser a chyllid cychwynnol, ac nid yw'n gwneud dim ond osgoi'r ffaith bod angen ad-drefnu yn y pen draw. Dangoswyd pa mor anodd yw cydweithio'n llwyddiannus wrth i brosiect Cydwasanaethau De-Ddwyrain Cymru fynd i'r wal yn 2010 – a hwnnw wedi ceisio dod â deg awdurdod lleol ynghyd i rannu gwasanaethau cefn swyddfa;
- er nad oedd adroddiad Beecham o blaid ad-drefnu yn 2006, dywedwyd y byddai'n rhaid i gynghorau wneud cynnydd sylweddol gyda chydweithio erbyn 2011 neu byddai ad-drefnu yn ôl ar yr agenda. Byddai llawer o bobl yn cwestiynu a oes cynnydd o'r fath wedi'i wneud;
- yn y pen draw, ad-drefnu yw'r unig ffordd o wneud arbedion yn y tymor hwy.

Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011

Mae *Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011* wedi rhoi pwerau i Weinidogion Cymru i gyfuno cynghorau ac i gyhoeddi canllawiau statudol ar gydweithio, tra cafwyd sawl argymhelliad yn adroddiad Simpson ym mis Mawrth 2011 yn awgrymu y dylid cyflwyno rhagor o drefniadau cydweithio rhwng awdurdodau.

Beth am y gwrthwynebiadau?

Byddai pobl eraill yn dadlau mai ad-drefnu yw'r peth olaf a ddylai fod ar ein meddyliau mewn cyfnod mor anodd. Byddent yn honni mai gwastraff amser ac adnoddau fyddai gwneud newidiadau strwythurol ar lefel mor fawr.

Mae adroddiad diweddar Simpson yn datgan yn glir y dylid gwneud newidiadau drwy gydweithio yn hytrach nag ad-drefnu, a hynny gan fod angen i wasanaethau barhau i gael eu trefnu'n lleol. Er nad yw cydweithio'n hawdd, ac er mai prin fu'r ewyllys gwleidyddol dros wneud hynny yn y gorffennol, bydd camau diweddar gan Weinidogion Cymru yn golygu y bydd yn rhaid i awdurdodau gydymffurfio. Gyda'r fath ymdrech, gall cydweithio lwyddo.

Y pwyslais ar gydweithio

Yn y strategaeth 'Creu'r Cysylltiadau' yn 2004 y mynegwyd am y tro cyntaf weledigaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer annog cydweithio rhwng cyrff cyhoeddus. Cafodd y weledigaeth sêl bendith adroddiad Beecham yn 2006 ac mae wedi'i hailddatgan mewn sawl strategaeth arall ers hynny. Mae'n ymddangos i argyfwng ariannol 2008 argyhoeddi Gweinidogion bod yn rhaid i gydweithio lwyddo.

Mae adroddiad Simpson yn awgrymu bod yr egni sydd ei angen i ad-drefnu mor sylweddol nes y byddai'n rhwystro awdurdodau rhag canolbwyntio ar ddarparu gwasanaethau. Mae'r ffaith nad oedd adroddiad Beecham yn gwrthwynebu system o gydweithio cyn belled ag y gellid ei gwella yn cadarnhau hyn.

A yw'r sylw yn y lle iawn?

Mae sylwebwyr eraill wedi awgrymu ein bod yn anwybyddu rhai o'r materion pwysicaf drwy ganolbwyntio ar y posibilrwydd o ad-drefnu yn unig. Mae'r Athro Steve Martin, er enghraifft, wedi sôn am yr angen i gael ateb sy'n seiliedig ar wasanaethau gwahanol, gan y byddai'r maint cyngor delfrydol ar gyfer rhai gwasanaethau yn wahanol iawn i'r maint delfrydol ar gyfer gwasanaethau eraill (gwasanaethau rheoli gwastraff ac addysg, er enghraifft). Mewn rhai achosion, efallai bod cyrff llai yn hytrach na rhai mwy o faint yn fwy ffafriol.

Mae'n bosibl bod materion eraill yn bwysicach hefyd, fel natur sylfaenol y berthynas rhwng y llywodraeth ganolog a llywodraeth leol, a'r amrywiad yn y gwasanaethau sy'n cael eu darparu gan wahanol awdurdodau mewn gwahanol ardaloedd.

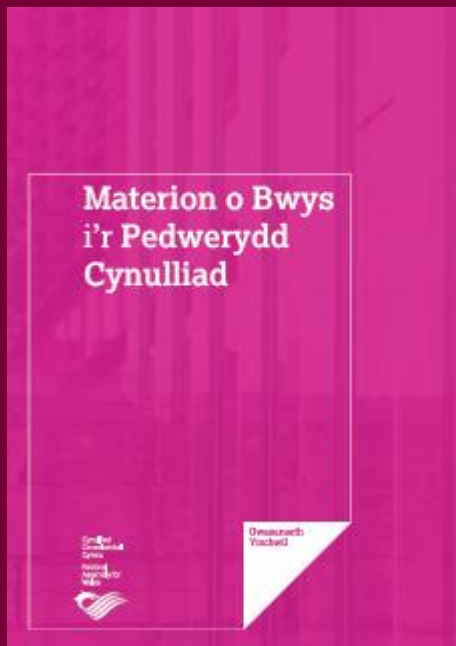
Ym mha ffurf bynnag, mae awdurdodau lleol ledled Cymru yn gwario tua £4 biliwn y flwyddyn ar eu gwasanaethau. Amser a ddengys a fyddant yn dal i wneud hynny o fewn y strwythurau presennol.

Poblogaethau awdurdodau lleol

Mae maint awdurdodau lleol Cymru yn amrywio'n fawr.

Tra bo Cyngor Caerdydd yn gwasanaethu tua 325,000 o drigolion, dim ond 69,000 o bobl y mae cyngorau eraill yn Ynys Môn a Blaenau Gwent yn eu gwasanaethu, a dim ond 56,000 ym Merthyr Tudful.

Erthygl o gyhoeddiad gan y Gwasanaeth Ymchwil

Materion o Bwys i'r Pedwerydd Cynulliad

Mae'r ddogfen hon wedi cael ei pharatoi'n arbennig ar gyfer Aelodau'r Cynulliad gan y Gwasanaeth Ymchwil. Mae'n trafod rhai o'r pynciau hynny sy'n debygol o fod o bwys i Aelodau yn ystod y Pedwerydd Cynulliad.

Materion o Bwys i'r Pedwerydd Cynulliad

Am rhagor o gyhoeddiadau, gweler **ein tudalennau ar wefan y Cynulliad**.
www.cynulliadcymru.org/bus-assembly-publications-research.htm

Y Gwasanaeth Ymchwil
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA

E-bost: **Research.Service@wales.gov.uk**
Twitter: **[@YmchwilCCC](https://twitter.com/YmchwilCCC)**